

Spremenjena stanja

(Altered States)

režija: **Ken Russell**
 scenarij: po romanu »Altered States« Paddyja Chayeffskega Sidney Aaron
 fotografija: **Jordan Cronenweth**
 glasba: **John Coirgliane**
 montaža: **Eric Jenkins**
 specialni efekti: **Bran Ferren**
 igrajo: **William Hurt, Blair Brown, Bob Balaban, Charles Haid**
 proizvodnja: **Howard Gottfried – Warner Bros, ZDA, 1980**
 jug. distribucija: **Zeta film**

Po »literarnem« delu Paddyja Chayevskega, po katerem je Russell posnel svoja *Spremenjena stanja*, bi najbrž kdorkoli težko naredil vsaj minimalno »užiten« film. Če naj bi bil dispozitiv filma (ter omenjenega literarnega dela) spekulativni problem ZACETKA, je v skladu s pogrošnostjo take spekulacije »psihedelična« filmska naslikava lahko samo pogrošna. Primitivna spekulacija o začetku, ki je projicirana z mesta epistemološke breztemeljnosti »modernih znanosti«, je sicer uporabno izhodišče za veroučne aktivnosti vaških žrečev v zakotnih predelih planeta, se pa težko vsili kot »resna« filmska tema. Ali drugače: Russellov tokratni filmski podvig upravičuje dvom tudi v tistih njegovih nekdanjih izdelkih, ki so svoj čas navduševali kritiko in široke sloje publike. Kakorkoli že – gre za film, v katerem se Russell opira (skupaj s Chayevskim) na že zdavnaj prežvečeno etnološko kvaziaktualizacijo ekstrasenzornih eksperienc srednjeameriških Indijancev, ki jo je marketiziral prosluli učenjak Carlos Castaneda. V tak dispozitiv vpisana fabula o znanstveniku, zainteresiranem za razkritje zadnje resnice bivajočega, ki na svoji »poti« k temu cilju skombinira nekaj dvomljive laboratorijske tehnike s pejotlom, tega pa s svojo »podzavestjo« (v popolnoma predfreudovskem smislu), je kot osnova za scenarij podlaga kaj luknjičave konstrukcije. To pa je tisto, kar ravno odgovarja tipu eklektičnega umetnika, kakršen je Russell tudi v svojih najboljših momentih. Če komu že kdaj prej ni bilo jasno, mu je lahko ob temu filmu: Russell je zgolj vizualizator – torej avtor, ki v film transplantira nekaj med teatrom in laterno magico. Kolikor je ta postopek še do neke mere funkcioniral, ko je šlo za znane Russellove biografije umetnikov ali za interpretacijo masovno-kulturnih epifenomenov, pa se je zdaj, ko je šlo za uporabo materiala s skrajnega roba anglosaške »znanstvene« fantazmatike, razkril v svoji popolni banalnosti. Russellovo računanje na učinek arhetipskih vizualizacij (ki naj bi bile »mnogoznačne«, pa so

pomensko prozorne), ki so dane v saturiranih sekvencah, se seveda razkroji prav v tistem, v čemer se razvidno razkriva kot računanje na učinke. Scenarijsko brezupna fabulativna linija, ki v vizualizaciji da kratko malo cenene in v nasprotju z intenco komične sekvence, se konča v končno simbolično zaprtje kroga med »energetskim« začetkom in ljubezensko reprodukcijo začetka, ki opozarja na najtrivialnejši humanizem, ki je ideološko ozadje tega filma. Teološki element, ki ga Russell kar naprej pripenja v halucinacijskih kadrih in v nekaterih dialogih s področja pogrošnega scientizma, kajpak še krepi ideološko ozadje, v katerem se centrirana humanistična poanta. Prav v okrožju te poante je razviden moment temeljne zmote, v katero so padle raznovrstne ideje polminulega razdobja. S tem ko so videle v »subverziji« racionalnosti pozitivne znanosti mesto izpolnitve v »iracionalnem«, v razglašanju modrosti etnološkega izvora, s tem skratka, ko so na stališču oponiranja »racionalni« obvladljivosti znanosti postavile nasproti mistični »nekaj«, ki naj bi jo presegel itn., so dokončno padle prav v ideologijo Človeka, ki je že bila v temeljih »evrocentrizma.« Chayevsky in Russell pa poskušata še vedno s stališča ene izmed strani dati verzijo subvertiranosti same znanosti skozi njeno »sin-tezo« z antiteto, ki jo zastopa akter filma. Russellov film se tako seveda odvija kot vizualizacija imaginarnega odpadka od nerealiziranega antagonizma, ali če hočete: iluzoričnega antagonizma med »racionalnim in iracionalnim.« Nič čudnega torej, da Russell kopiči teološke simbole (z implicirano seksualno noto), ki končno pripeljejo akterja na začetek, ki je dan kot ponavljajoči se seksualni akt. Ob vsem tem bi ne kazalo razčlenjevati elementov Russellove vizualizacije omenjene fantazmatike, ker je vprašanje, ali bi s takšnim op-ravilom po vsem, kar smo že izrekli, sploh kaj pridobili.

Darko Štrajn